

Gazagystanda näme bolýar?

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 24 января, 2025

Gazagystanda näme bolýar? GAZAGYSTANDA NÄME BOLÝAR?

Orta Aziýada syýasy taýdan iň durnukly ýurtlaryň biri hasaplanan Gazagystandaky ykdysady esasly demonstrasiýalar bir demde halk hereketine öwrüldi. Köceler bulaşan badyna komplimasiýa teoriýaçylarynyň günü geldi: nämemiş – iň uly günükär «daşarky güýçlermiş». Ýagdaý şeýle bir derejä geldi welin, Türkiýedäki hökümeye ýapjalyk edýän käbir habar beriş serişdeleri «Gazagystany FETÖ-çylar bulaşdyrdy» diýerlik derejede samramaga başlady. Bu tasa gelmejek teoriýalaryň barsy ýeke-täk adamyň režimine öwrülen hökümétler üçin gazak halkynyň başdan geçirýän ykdysady kynçylyklary we syýasy gysylary sebäpli köçä çykma ähtimallygyndan örän «amatly» elbetde.

Emma Gazagystanyň içerki dinamikalaryna seredilende, bolup geçýänleriň astynda düýpli korrupsiýa torlarynyň bardygyny ýurduň baýlyklarynyň diňe bir gatlagyň peýdasyna ulanylandygyny görmek bolýar. Tebigy baýlyklara baýdygyna, tutýan meýdanynyň uludygyna garanda ilitay az Gazagystanda halkyň gozgalaňy garyplykdan gözbaş alýar. Nazarbaýewiň onlarça ýyllap gönüden-göni, soňky birküç ýyldan bärem perde aňyrsyndan dolandyran ýurdunda halk garaşszlygynyň başky ýyllarynda ýurduň baýlyklaryndan azam bolsa paýyny aldy. Bu ýagdaýam Gazagystanyň ösüşiniň özi ýaly tebigy baýlyklara eýe däl beýleki Orta Aziýa respublikalaryndan öňe saýlanmagyna sebäp boldy. Ykdysadyýetiň görnetin gowy ösýän döwründe hiç kim Nazarbaýew hökümétiniň «demir ýumrugyna» kän ses çykarmady we ýurtda syýasy durnuklylyk agalyk etdi. Emma COVID-19

pandemiýasynyň ykdysady ösüşi haýallatmagy, guraklygyň gök öňümleriň goruny azaltmagy, inflýasiýanyň Gazagystanyň şertlerinde ýetjek soňky derejesine ýetmegi, üstünde oturylan nebit känlerine garamazdan ýurtda elektrik togunyň ýygy-ýygydan kesilip durmagynyň adaty zada öwrülmegi häzirki bolup geçýän demonstrasiýalaryň ilkinji kerpiçlerini goýdy.

• **Ýagdaýdan peýdalanjak bolýanlar...**

Köceler bulaşansoň, içerde-de, daşarda-da bu bulaşyklykdan peýdalanjak bolýanlar bolar, elbetde. Meselem, içerki syýasatda hut Nazarbaýewiň öz bellän Prezidenti Tokaýewiň ilkinji eden işi hökümetdäki «Nazarbaýew täsirini» azaltmak boldy: demonstrasiýalara berlen birinji jogap Nazarbaýewiň Döwlet Howpsuzlyk geňeşiniň başlygy, ýakyn garyndaşynyňam başlygyň orunbasary wezipesinden boşadılmagydy. Tokaýew özuniň belländigine garamazdan, öz üstünde «Nazarbaýewiň kölegesini» berip duran hökümetiňem apparaty boşatmagyny gazandy. Görnüşi ýaly gazak prezidenti bu bulaşyklykdan Nazarbaýewiň toparyny «agzy ganly möjek» yqlan edip, güýçlenip çykmagyň kül-külünde. Onuň bu niýeti amala aşarmyka? Muny köçe hereketleriniň netijesi görkezer. Tokaýewiň ýene bir hereketi bolsa, Gazagystanyň agzasy bolup durýan «Kollektiwleýin Howpsuzlyk Guramasyny» (KHG) kömege çagyrmagydy.

KHG Russiýanyň başyny çekýän, Orta Aziýa geografiýasynda NATO bloguna alternatiwa hökmünde gurlan harby gurama.

Edil NATO-nyň düzgünnameindyaky 5-nji maddadaky görkezilişi ýaly, KHG-nyň düzgünnameasyň 4-nji maddasynda-da agzalaryb biri howp astynda bolsa, beýlekileriň kömege gelmeli göz öñünde tutulýar. Emma bu madda howpuň daşardan gelen ýagdaýında güýje girýär. Demonstrasiýaçylaryň hötdesinden gelip bilmedik Tokaýewiň «daşarky güýçler» we «terrorizm» sözlerine ýapyşmagynyň sebäbi-de şu: Eger hadysalara «icерки bulaşyklyk» diýip at berilse, hukuk taýdan KHG-dan kömek sorap bolanok. KHG-nyň Gazagystana girmegi Orta Aziýada kimiň hojaýyndygyny-da ýer ýüzüne görkezmegi taýdanam üns bererliklidir. Türkiýäniň öňbaşçylygynda geçen ýylyň ahyrynda täzeden janlandyrylan, Gazagystanyňam işjeň agzasy bolan TDG-y Moskwada gaşlaryň gerilmegine sebäp bolupdy. Gazagystandaky

bulaşyklykda TDG-nyň täsiriniň kagyzyň yüzünde galyp, Russiýa merkezli KHG-nyň wakalara gönüden-göni goşulmagy Mokswanyň sebitde elini hasam güýçlendiren üýtgeşme boldy.

• **Günbataryň täsiri barmy?**

Aýdylýan sözlerde «daşarky güýçler» ritorikasy agdyklyk edende, başga bir şübheliniňem Günbatar blogy bolmagy gutulgysyzdyr. Russiýa bilen Ukraianyň üstünden harçaňlaşýan ABŞ-nyň öñbaşçylygyndaky Günbatar blogunyň syýasy taýdan Gazagystana burnunu sokan ýagdaýynda iň köp peýda görjek tarap boljagyny-da aýtmak mümkün. Russiýanyň ünsüniň Günbatardaky Ukrainadan Gündogardaky Gazagystana gönükmegi Putin-Baýden döwresinde ABŞ-nyň elimi güýçlendirjek başga bir unsur. Diňe Russiýa däl, Belorussiýa üçinem şeýle ýagdaý gaýtalanýar, Belorussiýanyňam goşun ýollap, ünsüni Gazagystana ýoneltmegi Lukaşenkonyň Moskwa bilen koordinasiýa ýagdaýynda Ýewropany bosgunlar arkaly ynjalykdan düşürme prosesini paltalamaga ilgezik. Gazagystandaky wakalaryň nirä gönükjegi belli däl, emma şu wagta çenli bolup geçen üýtgesmeler ýurtda Nazarbaýewiň kölegesiniň aýryljakdygyny, ýurduň Russiýanyň gep-gürrüsiz «mellek ýeri» boljakdygyny görkezýär. Galanyny wagt görkezer...

Zeýnep GÜRJANLY.

08.01.2022 ý. Publisistika